

SA ONE STRANE I JOŠ DALJE

Dva čoveka u tamnobraon odelima odvučki su ga hodnikom, noge su mu se ukočile kao da ih je uhvatio grč, a tvrde cipele su lako klizile po uglacanom betonu. Uprkos tome, do Dimitrijevog uha dopirali su oštri glasovi koji kao da su počinjali negde na dnu neosvetljenog hodnika. Bol u glavi ni trenutak nije prestajao i stoga je zatvorio oči.

Iznenađen su ga dva čoveka pustili, čak su ga mumili u leđa i onda je morao pogledati šta se događa oko njega. Stajao je u uglu prostrane, svetlom bogato obasjane dvorane. Na tavanici su se presijavali lusteri od brušenog stakla, a drveni, uglacani pod bio je gladak kao ogledalo. Prozori i većina zidova bili su zastrti crnom čojom. Istim takvim suknom bio je pokriven i što koji je stajao na nešto uzdignutom srednjem delu dvorane. Na teškim naslonjačama, koje su u polukrugu bile razmeštene oko stola, prigušeno se sijala tamna koža.

U uglovima najudaljenijim od Dimitrija, stajale su dve grupe ljudi. Boja njihovih odela nije se ni najmanje razlikovala od boja teških zavesa kojima su bili zastrti zidovi. U trenutku kad su Dimitrija gurnuli u dvoranu i još nekoliko časaka posle, dok je stajao kraj vrata i razgledao prostoriju, svi su mu bili okrenuti leđima i nisu progovorili ni reči. Ova tišina nije na Dimitrija ostavila nikakav dublji utisak. Iako je na njega uticala umirujuće nije bila obaveza. Ni od susreta sa nepoznatim nije se nadao ničemu novom, nezainteresovano je posmatrao njihova široka i nepomična lica, sve dok se jedan od njih nije okrenuo i odmerio ga dugim ostrim pogledom. A onda se gipko i nečujno, a da to drugi nisu ni primetili, uputio prema vratima.

Nemajući nikakve predstave o tome čemu može da se nada od ovog susreta, Dimitriju je pratio svaki njegov pokret. Besprekorne lakovane cipele, pod kojima je škripao pod, izazivale su mu osećaj da će morati da se brani. Ali odmah zatim zaključio je da neznančevu široko odelo krije slabakvo telo i da mu daje izgled kakav u stvari nema. Najzad, i njegovog je lice potrdilo da nema čega da se plaši. Bolesna bleđnjavost bila mu se toliko duboko urezala u kožu da bi se iako mogla zamisliti pergamentom. Preko kragne od košulje visila su dva mlitava podvratka u kojima nije bilo ničega sem vazduha. Čelo i obrva su izbrzđani plavičastim borama, a oči je krijo iza debelih i širokih tamnih naočara. Nekoliko svetlih diaka još se presijavalo na već uvelom potiljku.

Neznanic se zaustavio na korak od Dimitrija i odlučnim pokretom pružio mu svoju isušenu, plavičastu ruku. Zatim mu se lice razvuklo u bolesnu grimasu, za koju opet Dimitriju nije znao kakvo značenje je joj pripisao.

— Ne poznajete me? upitao je dubok, drhtav glas. Dimitriju je odmahnuo glavom.

— Ne sećas se svog načelnika. Oklevaljuči, Dimitriju je prihvatio ponudenu ruku. Bila je hladna i znojna.

— Sećam se svih načelnika, rekao je hladno a iza tamnih naočara trdno neznančev pogled.

— Ja sam Edvin. Ako me pamćenje ne vara, nikada se nisam sreli...

— Iznemaš nas je zjapio čitav ponor, malo je živnuo Dimitriju. — Nisam mogao ni da vas zamislim. Stajali ste visoko iznad mene i nikakav put nije vodio do vas. U mojim mislima predstavljali ste sve ono čemu smo nekad težili.

— Plemeniti ciljevi; smisao našeg žrtvovanja, klonulo je nabrajao načelnik. — Sve ono što novi naraštaji ne razumeju više i što je rećima nemoguće opisati. Mi smo osećali, verovali samo...

— Uzđali se, svih razmišljanja je potvrdio Dimitriju. — Pa ipak se u međuvremenu nešto dogodilo... Ne samo tebi ili meni... Nas više ne razumeju...

Dimitriju je sa interesovanjem oslušnuo. Glas mu se činio sve poznatiji, skoro poznat, kao da dolazi iz njega samog.

— Prirodni zakoni deluju bez prestanka, vreme protiče... Proroduju se naši redovi, odlizamo. Naša saznanja približila su se krajnjoj granici, zato nas više niko ne sluša...

Dimitriju je zamišljeno klimnuo glavom, a onda zamisljeno upitao:

— Načelniče, ako dozvolite, gde smo bili sve to vreme?

— Sad sam još samo Edvin, dobrodušno se osmehnuo načelnik. Svoju dužnost već odavno ne obavljam. Postao sam nezanimljiv starac. Zovi me po imenu... Gde smo bili to vreme, zanima te? I ja se ponekad, u tihim časovima razmišljanja, pitam... Uzalud. U sećanju mi se vrvjaju samo pojedini ljudi i događaji iz prošlosti. Pojedina lica, međusobno nepovezana, odluke kojima se više ne može pripisati bilo kakva vrednost. Uopšte ti je opasna igra: prošlost prenosi u sadašnjost... Pa i pored toga ne možemo je se odreći... Sve su to, naravno, lična iskustva, koja se ne mogu upoštavati... Samo kad se setim tvog slučajja... Tja, načelnik je raširio ruke kao da hoće da izrazi svoju nemoć, — a ko je to onda znao? No, ko je znao?

— Niko, priznao je Dimitriju.

— Morao sam nešto preduzeti. Sve naše odluke bile su deca trenutka. U tom smislu, tvoj položaj se nije razlikovao od moga...

— Malo, ako razmislimo... Samo time se više ne bavim.

— Zakopano? Načelnik je odlučnim pokretom prekinuo tako mi izmedu dve nepoznate, između nečeg i nečeg. Tako se bar činilo Dimitriju. — Pameino radiš! To ti je sačuvao zdravlje. A ja, pogledaj me. Malo ko me još prepoznaje. Čovek se prilagodi bolesti i zato je nekako još podnosim. Međutim, iz dana u dan izgledam sve jadniji.

U međuvremenu, Dimitriju je već ustanovio da je Edvin potpuno bez zuba i da se donji deo njegovog lica uopšte više ne razlikuje od Žanovog, koje je malopre video.

— Ali ne samo izgled, nastavio je Edvin. S tim se još i pomiriš ako se suviše često ne približavaš ogledalu. Prođe te volja da se još nekome dopadneš. Nešto drugo mi izgleda važnije... Načelnik je podigao desni kažiprst, kao da ovom svom zaključku pripisuje naročiti značaj. Svet se udaljuje od mene, nekoliko puta sam

VLADIMIR KAVČIČ

osetio kako mi se cepa iz dna utrobe i napušta me. Ono znamenje iz zoodijaka se približava. I kad pomislim šta sam sve radio ne mogu čak ni smeštan da izgledam samome sebi. No, i pored toga svestan sam da ne bih postupio drugačije...

— Kad biste još jednom živeli? I ja se više ne izvinjavam.

— A zašto bi? Niko nije kriv. Upravo zato volim da se sretam sa svojim stariim drugovima. Pročaskamo, oživimo uspomene, i to me na neki način osveži. A ima nas još vrlo malo... Sličajno sam saznao da si još tu, pe sam rekao da te pozovu. Sastajemo se još samo u ovačkim prilikama kao što je današnja... Da li ih se sećaš? Edvin se okrete prema gomili u susjednom uglu i povuče Dimitrija za ruku.

Ljudi, koji su stajali nepomično i čutke, sad su se razmakli i promrmljali nešto. Pet ili šest lica odjednom se zagledalo u Dimitrija, ali nikog nije prepoznao. Svi su izgledi veoma stari i umorni. Duboko izborane obrze i čela okružavale su sjajne koštane kragne koje, očigledno, nisu bile krojene po meri, stoga je svima preko njih visila uvela koža i nijedan nije bio zadržag. Njihovi skeleti su tek u nuždi mogli da zamene vešalice za odela. Svi redom su imali našaljana čela, ošto zbog suviše malih šesira, pod koje su sad skrivali ruke.

— Naš učenik, koji je nekad obećavao mnogo, predstavio je Edvin Dimitriju. — Ime mu je Dimitriju, ako ga se još sećate... Nešto je pokušao, ali to je bilo davno. Iako je po godinama dosta mladi, nikada nas nije izneverio.

Posle ovog uvoda svi su odjednom hteli da se rukuju s Dimitrijem. To je, naravno, uspelo samo jednome od njih. Zvao se Stenov, ali Dimitriju na njemu nije našao ništa poznato, ništa što bi ga podsetilo na prošlost. Po licu nije prepoznao ni Jednorukog iako je ovaj oduvek imao samo jednu ruku. Njome ga je potapšao po ramenu. Mornarski kapetan nije bio više ni senka onog koji je Dimitriju ostao u sećanju. Bio je još samo koža i koža. Šavovi na njegovoj lobanji već su se sasvim dobro raspoznavali. Obrazi su mu bili tako upali da su kožne opne, koje su ih prekrivale u usnoj šupljini dodirivale jedna drugu. Usta su mu bila rasečljena samo naviše i zbog toga nije mogao ni da se osmehne, kao što je učinio Novajlija. Ovaj, naime, nije izgledao toliko star ali ni manje izgubljen. Njegove oči bile su neobično bujave i štrčale na dve strane, tako da se nije moglo utvrditi koga posmatraju. Obrva i trepavica više nije imao, celo čelo pokrivalo su guste brazgotine. Koža je bila isušena kao od udarača bičem.

— Čvet naše bivše ustanove, završio je predstavljajući Edvin, a onda je nabrojao nekoliko imena za koja Dimitriju nije bio čuo, a svi su bili bivši sekretari, referenti i inspektori. Pogled mu je tražio inspektora Kosa, ali uzalud. Tek sad je shvatio da je prilikom njegovog ulaska u dvoranu vladala potpuna tišina. Kao i ostali, i on nije osećao potrebu da govori. Bili su jedan drugome potpuno neinteresantni, njihovi prazni pogledi se nisu čak ni ukrštali.

Nekoliko trenutaka kasnije Edvin je rukom dao znak i ljudi su se nečujno rasturili po naslonjačama. I Di-

RUBOVI SEĆANJA SREDINE

Na kraju poslednjih snaga lutanja blatnjavim prezesmo (sami sebe

Ptice opojnih glasova nas napuštije uplašene gorućim (kostima putokazima

Samo poneka grabljivica kruži nad nama zaklanjajući (nam sunce

ogromnim krilima

Sačuvanim mrežama premrežavamo i lovimo stanovnike (crnice i peska

Kuvamo zemlju u sunpurnom moru stvarajući crno meso (Jer znamo da se prva praćkanja tamo začuju i tamo

prestaju

Verujemo u trajnost crnog mesa

Uzdamo se u njegovu smrt i život

I tada sam progovorio reći

koje smo svi oćutkivali

Ali sam zaboravio ime

poletelo više karavana

kružilo oko stuba

no nisam ridoao

dozivao smrt

Srkao sam vazduh

gutao vratice

spaljivao

ptičurine

dozivao

oslepljene

saplemenike

uzletite

uzletite

Ponavljali su moje reči ali ostajase bez jezika ušiju

i parčadi srca

Proklinju me zaključih po zelenom plamsanju njihovih

(temena

Opraštaju mi razabrah po krunjenju njihove kose prstiju

i tabana

Petko P. VOJNIC

mitrij se spustio u svoju i pogledom pratio Edvina koji se popeo na uzdignuti deo i, za stolom za kojim se nalazilo deset stolova, zauzeo mesto predsedavajućeg. Iza govorničkog pulta videli su se samo njegova glava i ruke. Protekli su dugi minuti a da nije dao glasa od sebe. I tišina u dvorani bila je potpuna, ni dah se nije čuo. A onda je dvoranom iznenada odjeknuo metalni glas koji je potsećao na gong.

Načelnik Edvin je progovorio. Njegov duboki, prigušeni i hrapav glas odjeknuo je istovremeno sa svih strana dvorane, a Dimitriju uopšte nije video da otvara usta. Okernuo se prema skrivenim zvučnicima, ali nijednog nije otkrio. Posle toga je samo slušao.

— Skupili smo se da odamo počast uspomeni na jednog od najvećih sinova našega grada. Ično i saznao, što se ne bi moglo očekivati od njegovog tela, govorio je Edvin. Vest o njegovoj smrti naročito saznao je odjeknula među nama; njegovim bivšim saradnicima i drugovima. S njim nismo izgubili samo izvanrednog čoveka, već i deo nas samih. Odan svojim mladalačkim idealima žrtvovao se do svog poslednjeg daha i tražio je put van kojeg neće moći niko od onih što žele da nastave njegovo delo. Njegov stvaralački udeo ne možemo oceniti u celini, jer bismo time sami sebe odali priznanje, kojeg se skromno odrićemo. Seme koje smo zasejali, proklijalo je. Gomile građana koje će ga kroz koji minut pratiti na njegovom poslednjem putu najvredne je priznanje njegovog uspomeni. Pridružujući im se sa ponosnim žarom u očima i predajmo ga većnom miru. On nije mrtav, on živi!

— On živi! udesetostručeno je odjeknuo dvoranom. Odjek je iznenadio Dimitrija i nije stigao da se okrete ni levo ni desno. Bio je uveren da je sam sve vreme čutao.

Edvin je nepomičnog lica i klizavim koracima napustio predsednički sto i uputio se prema izlazu. I svi ostali su ustali i krenuli za njim. Među drhtavim i napornim pokretanim telima Dimitriju je morao da prizna kako se više ne razlikuje od njih i da je gotovo potpuno onemogućao. Samo krajnjim naporom čitavog tela uspeo je da zadrži svoje mesto u redu, da ga svi ne prestignu.

Išli su hodnikom koji se nije razlikovao od drugih hodnika i spustili se stepeništem. Predvorje nije više interesovalo Dimitrija. Svu njegovu pažnju privukla je buka sa ulice, buka motora, koje se sećao još sa one strane grada, samo što ga sada više nije uznemiravala! U predvorju su malo zastali i Dimitriju nije ni primetio kad je ostao sam. Izašavši na ulicu, pogledom je jedva uhvatio vozilo kojim se odvezao poslednji od njegovih bivših drugova. Mahnuo mu je rukom kao da ga poziva sa sobom. Sledećeg trenutka i pred njim su se otvorila vrata sjajno uglacnog otvorenog automobila. Livrejsani šofer učtivim pokretima pomogao mu je da se sedne. A onda je mašina zabruljala i obavila se oblakom plavičastog dima. Vozilo je jurmulo u ulicu. Iskrevljeni i nagnuti zidovi bežali su u pozadinu. Očima se pružalo previše slika i one nisu mogle da slede nijednu.

Tek u predgrađu, kad su kuće počele da se proroduju i put više nije bio ravan, mašina se donekle umirila. Dimitriju je bučalo u ušima, kao da stoji na obali razbesnelog mora, i pogled su mu zadržale čas plavičaste čas narančaste magle. No, i pored toga, mađa nejasno, pratio je velike grupe građana koje su žurle u istom pravcu. Vozilo se kretalo sve sporije i sporije, ljudi je bivalo sve više, silivali su se u nepreglednu gomilu koja je na kraju zatvorila put vozila. Kad je ljudi kojima nije video lica, požurili dalje, šofer ga je krajnje pažljivo i uslužno odveo nekih desetak koraka dalje od automobila.

— Tu smo, rekao je, dohvatio Dimitrija oko kolena i jednim zamahom ga podigao kao da bi s njim hteo da poleti do neba.

Kad je Dimitriju postao svestan da stoji na vlastitim nogama, razbiostrio mu se pogled i razpoznao je zvuke koji su u njega unosili osećanje potpunog preprouda. Okernuo se oko sebe. Stajao je u četvrtom granitnom postolju kakvih je u blizini bilo više, raspoređenih bez ikakvog reda. Stajao je usred prostrane livade usam njenih grobova. Dokle mu je dopiralo oko ovom groblju se nije mogao dočeti kraj. Iznad svakog groba stajao je kamen tesanik, a na njemu pokojnikov kip. Pošto su svi bili prilično udaljeni, nijednog nije prepoznao i mogao je samo da ustanovi da su slični onima koje je izradio načelnik Starti.

Prilično po strani, desno od njega, u taman krug bila se skupila gomila koja je žurno došla iz grada. Bila je nema i nepomična. Pošto je stajao dosta visoko, video je da je obamrla oko otvorenog groba. Sve glave su bile pognute u tuzi. Povorka sa mrtvačkim sardukom približavala se jami. Dvaćki orkestar sa mesinganim instrumentima koji su blještali na letnjem suncu, svirala je posmrtni marš. Nebo je bilo čisto kao dečija zenica. Sveže mlado zeleno rastinje koje je pokrivalo livadu, povijalo se pod užarenim daskom što se vukao nad samom zemljom. Tada su se u daljini javila zvona, pokrenula se zemlja i zanjhalna prena nebu. Dimitriju je stajao ukočen i nije pokušao da se pokrene. Oštar bol probio mu je grud i stegao mu grlo. Iz oćbuju su mu poletela dva potoka suza i preplavila mu lice.

Tada je začuo zvuk sa leve strane. I tamo je svirala muzika, ali ne posmrtni marš. Ugledao je grupe mladih ljudi, podeljenih u čete, bučno su pevali. Iznad glava su odlučno lepršale zastave. Napred, ispred svih, išao je Srećko Prodavac. Ali Dimitriju nijednog trenutka nije pomislilo da se spusti na zemlju. Pogled mu se ponovo vrati otvorenom grobu. Upravo su spuštali sanduk. I gomila je još niže spustila glave.

Dimitrija je od glave do pete presekao novi bol. Umukli su svi glasovi i osetio je da više ne može da se pokrene. Samo za tren oči su mu prešle preko obilježnih kipova, a onda je sve u okolini utonulo u neprobnoj tami. Spušteni pogled je samo još za delić sekunde omogućio da vidi kako se njegovu telo, od dole nagore, okamenjava. Sledećeg trenutka bio je samo kamen.

prevela sa slovenačkog
Ana RANKOV